

Nr. A82/028

24 november 1982

DE NIEUWE VAKBONDSWET IN POLEN

Op 8 oktober heeft het Poolse parlement, de Sejm, een nieuwe vakbondswet aangenomen, waarbij tegelijkertijd alle tot dan toe bestaande vakorganisaties werden ontbonden. Van de 460 afgevaardigden stemden 12 (onafhankelijke) leden tegen de nieuwe wet, terwijl 10 personen van de katholieke Pax-fractie zich van stemming onthielden. De overweldigende meerderheid van de voorstemmers kwam vooral tot stand doordat de leiding van de Poolse Verenigde Arbeiderspartij (PVAP) en de daarmee verbonden partijen hun vertegenwoordiger in de Sejm een verplicht stemgedrag terzake hadden opgelegd.

De nieuwe vakbondswet betekent de thans ook formele liquidatie van Solidariteit, de eerste volledig onafhankelijke en autonome vakorganisatie in de geschiedenis van de communistische regimes in het Oostblok.

Bij de instelling van de staat van beleg in Polen op 13 december 1981 waren alle activiteiten van Solidariteit reeds bij decreet verboden. Solidariteit had in nog geen twee jaar een bestand van ongeveer 10 miljoen leden opgebouwd en genoot de steun en sympathie van het overgrote deel van de Poolse bevolking.

DE NIEUWE VAKBONDSWET IN POLEN

De nieuwe wet gaat uit van het formele beginsel dat alle op te richten vakbonden "onafhankelijke, autonome en zelfbesturende" organisaties zullen zijn.

Bij wettelijk voorschrift is de staat verplicht om deze "onafhankelijkheid" te waarborgen en dient hij zich te onthouden van iedere inmenging. In dit verband is het vermeldenswaard, dat de wet wél de "staat" noemt, maar in alle talen zwijgt over een verbod van inmenging door de "partij".

Kennelijk geldt het voorschrift dus niet voor deze laatste instantie.

Voorts stelt de wet, dat de vakbonden geen politieke achtergrond zullen hebben en zich evenmin op politieke terreinen mogen begeven. Tegelijkertijd wordt echter voorgeschreven, dat de bonden de "leidende rol van de Poolse CP" moeten erkennen en dit beginsel zelfs in de statuten dienen op te nemen. Verder stelt de nieuwe wet strenge sancties in het vooruitzicht aan vakbonden of vakbondsbestuurders die "tegen het bestaande politieke systeem handelen".

Dit alles maakt, dat van werkelijke "onafhankelijkheid" van de nieuw op te richten vakbonden geen sprake kan zijn en werpt ook een vreemd licht op het voorschrift dat zij geen politieke achtergrond zullen hebben.

Aan de vakbonden wordt vervolgens opgedragen om de belangen van hun leden te beschermen. Dit roept de vraag op tegen wie de vakbondsleden dan wel beschermd moeten worden. Het ligt niet voor de hand, dat de Poolse wetgever hiermee de bedrijfsleidingen op het oog heeft, die immers niets anders zijn dan administratieve verlengstukken van de staat.

De bedoeling lijkt eerder dat de vakbonden eventuele afwijkende geluiden of activiteiten dienen te corrigeren of in de kiem te smoren, hetgeen in de filosofie van het Poolse regime "in het belang van de leden" zou zijn.

Hoofdstuk V van de nieuwe vakbondswet legitimeert het stakingsrecht. Echter als ultima ratio.

In eerste instantie dienen arbeidsconflicten beslecht te worden door een bemiddelingscommissie, paritair samengesteld uit de bedrijfsleiding en de vakbond. Indien dit niet tot een vergelijk leidt, moet het geschil worden

voorgelegd aan het "College voor Maatschappelijke Arbitrage" of aan een "speciale kamer voor arbeidsvragen en sociale verzekeringen" van een districtsrechtbank.

Pas als ook deze procedure niet tot een oplossing leidt, mag een staking uitgeroepen worden; op voorwaarde echter dat de "gelijkwaardigheid van de rechtsvorderingen en de door de staking te veroorzaken verliezen in aanmerking worden genomen". Dit laatste impliceert, dat de desbetreffende hoogste rechterlijke instantie een staking ten allen tijde zonder meer kan verbieden.

Verder mag een staking pas worden uitgeroepen als de meerderheid van het personeel, dus niet alleen van de vakbonden, dit door middel van een geheime stemming besluit. Stemming bij handopsteking is in casu niet toegestaan en dus ongeldig.

Tenslotte dient een staking minstens 7 dagen vóór het begin bij de bedrijfsleiding aangekondigd te worden en zijn de organisatoren ervan verplicht om maatregelen te treffen ter bescherming van de bedrijfsinstallaties en de gebouwen.

De wet schrijft voor dat aanstakende arbeiders geen loon zal worden uitbetaald. Wel mogen de vakbonden stakingskassen vormen. Niet-leden mogen hieruit echter geen uitkering ontvangen.

Wie een "wilde staking" organiseert of er aan meedoet, wordt veroordeeld tot een vrijheidsstraf van ten hoogste een jaar.

Een groot aantal werknemers wordt krachtens de nieuwe wetgeving van het stakingsrecht uitgesloten.

Geen stakingsrecht bezitten werknemers die werkzaam zijn bij defensieprojecten of bij bedrijven die op enigerlei wijze betrokken zijn bij de fabricage van welk product dan ook ten behoeve van het Ministerie van Defensie. Het stakingsverbod geldt evenzeer voor alle ambtenaren en eveneens voor bankemployeés en gerechtelijke functionarissen.

Voor de grote groep van werknemers die betrokken zijn bij de energievoorziening en het vervoerswezen is er ook een stakingsverbod.

Daarnaast is het aan militairen en ambtenaren van het Poolse Ministerie van Binnenlandse Zaken niet toegestaan om zelfs ook maar lid te worden van een vakbond. Dienstplichtigen moeten gedurende hun militaire dienstitijd het lidmaatschap van hun vakbond opzeggen.

De nieuwe vakbeweging wordt vanaf de basis "trapsgewijs" ingevoerd, d.w.z. per bedrijf. Deze "bedrijfsbonden" ontstaan na goedkeuring van de statuten en registratie door een districtrechtbank.

Eerst begin 1985 zal de mogelijkheid bestaan om te komen tot nationale overkoepelende vakbondorganisaties per bedrijfstak.

De aanvraag tot oprichting dient de aard van de vakbond te vermelden, alsmede de naam.

Deze naam moet expliciet betrekking hebben op de aard en de naam van het desbetreffende bedrijf. "Fantasiename" zijn niet geoorloofd, maar wel mogen woorden als "onafhankelijk" en "autonoom" aan de naam voorafgaan. Daarmee wordt aan alle vakbonden de mogelijkheid ontnomen om het woord "Solidariteit" in het vaandel te voeren.

Door een maatregel die duidelijk aangeeft, dat de Poolse autoriteiten ondanks alles bevreesd zijn dat de controle op de arbeiders toch uit hun handen zal kunnen glijpen, hebben zij een "sociale adviescommissie" in het leven geroepen, die tot taak heeft de oprichtingscomité's "bij te staan" en "behulpzaam" te zijn bij het opstellen van de vakbondsstatuten.

De Poolse militaire leiders hebben de afgelopen maanden een krachtige campagne gevoerd om de nieuwe vakbondswet te "populariseren". Het voornaamste argument dat hierbij naar voren werd gebracht was, dat de "massa" wel "onafhankelijke" maar geen "politieke" bonden zou wensen.

Het is volstrekt onduidelijk waar het regime dit argument op baseert. Er heeft geen referendum over de nieuwe wetgeving plaatsgevonden, waardoor het werkelijk gevoelen van de Poolse bevolking gepeild kon worden, noch zijn de arbeiders middels onderhandelingen of enigerlei wijze van inspraak bij de voorbereiding van het wetsontwerp betrokken geweest.

De enige publiciteit die er aan gegeven werd bestond uit sporadische verklaringen van de regering en een uitgebreide, misleidende perscampagne, waarin de voordelen van de nieuwe wet breed uitgemeten werden. Zowel de pers als de overige media worden streng gecontroleerd door de Poolse junta en dienen slechts als spreekbuis voor haar eigen opvattingen. Alleen al deze feiten ondermijnen de waarde van het argument.

De reacties van de Poolse arbeiders variëren intussen van afwachtend en sceptisch tot wantrouwend en volstrekt afwijzend. De meerderheid van hen

beschouwt de nieuwe wet als de "anti-Solidariteitswet" en een terugkeer naar de partijgeleide vakbondspolitik. Kenmerkend voor de houding van de arbeiders is het voorbeeld van een onderneming in het district Poznan, waar eind oktober slechts 10 van de ongeveer 2.000 werknemers zich meldden als lid van het oprichtingscomité van de nieuwe bedrijfsvakbond.

Toch zal het voor de Poolse arbeiders op den duur zeer moeilijk zijn om zich niet bij een nieuwe vakbond aan te sluiten, daar er aan het lidmaatschap belangrijke materiële voordelen zijn verbonden.

Zo zullen de nieuwe Poolse vakbonden, in overeenstemming met het Oost-europese systeem, in zeer grote mate betrokken worden bij de uitvoering van de sociale wetten, waardoor de werknemers bij ziekte of werkloosheid in feite afhankelijk zijn van deze bonden. Daarnaast regelen de vakbonden bijvoorbeeld de distributie van vakantiehuisjes e.d..

De vrijgelaten vakbondsleider zal in de nieuwe vakbonden waarschijnlijk geen rol van enige betekenis kunnen spelen, nu "zijn" oude vakbond Solidariteit buiten de wet is gesteld en de Poolse regering categorisch stelt dat als "privé-persoon" zich te houden heeft aan de wetten van het land.

Een eventuele (leken)functie als "sociaal adviseur" bij het kabinet van de Poolse premier zal evenmin veel armslag geven om zijn idealen uit te dragen, laat staan te verwezenlijken, daar de Poolse katholieke kerk dan ongetwijfeld verantwoordelijk zal worden gesteld voor enigerlei "staatsvijandige" activiteit van de voormalige vakbondsleider.

Concluderend kan gesteld worden dat de nieuwe vakbondswet van Polen in wezen een terugkeer betekent naar de situatie van vóór 1980.

De Poolse arbeiders zijn "terug bij af".